

TADBIRKORLIKNI MOLİYAVIY QO‘LLAB- QUVVATLASHNING RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI

THE EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES IN FINANCIAL SUPPORT FOR ENTREPRENEURSHIP

¹Ergashev Otamurod
Tashtemirovich

¹Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Mazkur maqolada tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning rivojlangan mamlakatlar tajribasi qiyosiy tahlil qilingan. AQSh, Xitoy, Shvetsiya, Shveytsariya va Janubiy Koreyada imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, grantlar, kredit kafolatlari, foiz stavkalarini kompensatsiya qilish hamda soliq imtiyozlari va preferensiyalarining amaliy mexanizmlari ko‘rib chiqilgan. OECDning 2026-yilgi hisobotlari va milliy rasmiy manbalar asosida 2024-yildagi kredit miqdori va muddati, foiz va kafolat shartlari, grant va subsidiya hajmlari, soliq rag‘batlari hamda kuzatilgan natijalar qiyoslangan; O‘zbekiston amaliyoti 2025-yil 1-iyul holatidagi rasmiy ma‘lumotlar bilan solishtirilgan. Tahlil natijasida kredit kafolatlari va risklarni taqsimlashni kengaytirish, imtiyozli moliyalashtirishni korxonaning rivojlanish bosqichiga moslashtirish, innovatsion grant va subsidiyalarni natijadorlik mezonlariga bog‘lash, foiz kompensatsiyasini maqsadli qo‘llash hamda soliq rag‘batlarini investitsiya va innovatsiya natijalariga yo‘naltirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar shakllantirilgan.

Eng. - This article provides a comparative analysis of developed-country experience in financial support for entrepreneurship. It examines the practical design of concessional lending, subsidies, grants, credit guarantees, interest-rate compensation, and tax incentives in the United States, China, Sweden, Switzerland, and the Republic of Korea. Using the OECD 2026 reports and official national sources, the study compares 2024 programme parameters, including loan amounts and maturities, interest and guarantee conditions, grant and subsidy volumes, tax incentives, and observed outcomes; Uzbekistan’s practice is compared using official data as of 1 July 2025. The findings support proposals to expand credit-guarantee and risk-sharing mechanisms, differentiate concessional finance by business life-cycle stage, link innovation grants and subsidies to performance indicators, apply interest compensation selectively, and target tax incentives toward investment and innovation outcomes.

Kalit so‘zlar:
Keywords:

❖ tadbirkorlik, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, kichik va o‘rta biznes, imtiyozli kredit, subsidiya, grant, kredit kafolati, foiz kompensatsiyasi, soliq preferensiyasi, venchur kapital.

❖ entrepreneurship, financial support, small and medium-sized enterprises, concessional lending, subsidy, grant, credit guarantee, interest-rate compensation, tax incentive, venture capital.

Kirish.

Kichik va o'rta biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga barqaror kirishi ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, texnologik yangilanish va innovatsion faoliyatni moliyalashtirishning muhim shartlaridan biridir. Shu sababli rivojlangan mamlakatlarda tadbirkorlikni moliyalashtirish faqat an'anaviy bank kreditlari bilan cheklanmay, davlat kafolatlari, to'g'ridan-to'g'ri kreditlash, venchur kapital, lizing, faktoring va raqamli moliyaviy xizmatlarni qamrab oluvchi ko'p kanalli tizim asosida rivojlanmoqda.

OECDning "Financing SMEs and Entrepreneurs 2026: An OECD Scoreboard" hisobotida 48 mamlakat bo'yicha kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish holati o'rganilgan. Hisobot rasmiy statistik ma'lumotlarni 2024-yilgacha, ayrim ko'rsatkichlar bo'yicha esa 2025-yilga oid mavjud yangilanishlar bilan qamrab oladi [6]. Mazkur ma'lumotlar mamlakatlar kesimida qarz, kapital, aktivlarga asoslangan moliyalashtirish va davlat ko'magining turli shakllarini qiyoslash imkonini beradi.

Maqolaning maqsadi AQSh, Xitoy, Shvetsiya, Shveytsariya va Janubiy Koreya tajribasini qiyosiy o'rganish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, grantlar, kredit kafolatlari, foiz stavkalarini kompensatsiya qilish hamda soliq imtiyozlari va preferensiyalarining iqtisodiy vazifasini ochib berish, shuningdek ushbu tajribadan O'zbekistonda tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirishda foydalanish mumkin bo'lgan yo'nalishlarni aniqlashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

I.M. Alimardonov kichik biznes subyektlarini kreditlashda garov ta'minoti, kreditga layoqatlilikni baholash va bank resurs bazasining barqarorligini muhim omillar sifatida ko'rsatadi hamda kreditlashning

uslubiy-amaliy mexanizmlarini takomillashtirish zarurligini asoslaydi [1].

A.N. Berger va G.F. Udell kichik biznesni moliyalashtirishni yagona kredit mahsuloti doirasida emas, balki korxonaning axborot shaffofligi, rivojlanish bosqichi va mavjud aktivlariga mos turli moliyalashtirish texnologiyalari majmui sifatida talqin qiladi [2].

T. Beck va A. Demirgüç-Kunt kichik va o'rta korxonalar uchun moliyaga kirish imkoniyati o'sishning asosiy cheklovlaridan biri bo'lishi mumkinligini ta'kidlab, moliya bozori infratuzilmasi va institutlar sifatining ahamiyatini ko'rsatadi [3].

A. de la Torre, M.S. Martínez Pería va S.L. Schmukler banklarning kichik va o'rta biznes bilan ishlashi faqat uzoq muddatli munosabatlarga asoslangan kreditlash bilan cheklanmasligini, standartlashtirilgan mahsulotlar, riskni baholash va tranzaksion yondashuvlar ham muhim ekanini asoslaydi [4].

A. Demirgüç-Kunt va hammualliflar moliyaviy inklyuziyaning tadbirkorlik faoliyati uchun ahamiyatini ko'rsatib, rasmiy moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini o'lchash va mamlakatlararo qiyoslash uchun keng ma'lumotlar bazasini shakllantirgan [5]. Ushbu ilmiy yondashuvlar tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlashda kredit, kafolat, kapital va raqamli moliyaviy xizmatlarning o'zaro to'ldiruvchi rolini tadqiq etish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda tizimli, qiyosiy, statistik va institutsional tahlil usullaridan foydalanildi. Empirik bazani OECDning 2026-yilgi "Financing SMEs and Entrepreneurs 2026: An OECD Scoreboard" hisoboti, shuningdek AQSh Kichik biznes ma'muriyati (SBA), Xitoyning Shanxay munitsipal hukumati va soliq ma'muriyati, Shvetsiyaning Almi, Vinnova va Skatteverket institutlari, Janubiy Koreya Kichik va o'rta biznes hamda startaplar vazirligi va

Milliy soliq xizmati, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy ma'lumotlari tashkil etdi [6-19]. Qiyosiy tahlilning asosiy davri 2024-yil etib belgilandi; O'zbekiston amaliyoti bo'yicha 2025-yil 1-iyul holatidagi mavjud rasmiy ma'lumotlardan foydalanildi. Mamlakatlar kesimida KO'B kreditlarining jami biznes kreditlaridagi ulushi yordam intensivligining bevosita mezon sifatida emas, balki umumiy kredit tarkibini tavsiflovchi fon ko'rsatkichi sifatida qaraldi. Asosiy qiyoslash mezonlari sifatida imtiyozli kreditning maksimal miqdori va muddati, foiz stavkasi yoki kafolat ulushi, davlat va xususiy sektorning qo'shma moliyalashtirish nisbati, grant va subsidiya hajmi, soliq rag'bat shakli hamda dasturlar bo'yicha kuzatilgan natijalar tanlandi. Muayyan mamlakat bo'yicha bir xil mazmundagi ko'rsatkich mavjud bo'lmagan holatlarda u sun'iy ravishda tenglashtirilmadi; tahlil rasmiy

manbada mavjud bo'lgan eng yaqin institutsional ko'rsatkichlar asosida olib borildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

KO'B kreditlarining jami biznes kreditlaridagi ulushi bank kredit portfelining tarkibiy nisbatini ko'rsatadi, biroq davlat tomonidan tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning intensivligi va samaradorligini bevosita o'lchamaydi. Shu sababli qiyosiy tahlilda kredit ulushi markaziy mezon sifatida olinmadi; uning o'rniga imtiyozli kreditning miqdori va muddati, foiz stavkasi, kafolat ulushi, grant va subsidiya hajmi, soliq rag'bat, qo'shma moliyalashtirish talabi hamda kuzatilgan natijalar birgalikda baholandi. Bunday yondashuv xorijiy mexanizmlarning aynan qaysi elementi O'zbekiston sharoitida amaliy ahamiyatga ega ekanini aniqlash imkonini beradi.

1-jadval

Xorijiy mamlakatlarda KO'Bni kreditlash va kafolatlashning amaliy mexanizmlari (2024-yil)

Mamlakat va instrument	Miqdor va muddat	Foiz / kafolat mexanizmi	2024-yildagi miqyos yoki natija
AQSh – SBA 7(a) va Working Capital Pilot	WCP: 5 mln AQSh dollarigacha, 60 oygacha. Umumiy 7(a) kreditlari odatda 10 yilgacha, ko'chmas mulk bo'yicha 25 yilgacha.	150 ming dollargacha kreditlarda 85 foiz, undan yuqori summalarda 75 foiz SBA kafolati. WCPda maksimal stavka kredit hajmiga qarab bazaviy stavka +3,0-6,5 foiz punkt.	FY2024da 7(a) bo'yicha 70 242 ta kredit, jami 31,124 mlrd AQSh dollari. OECD bo'yicha 2024-yilda KO'B kredit kafolatlari hajmi 155 mlrd dollar.
Xitoy – Shanxay startap krediti + foiz subsidiyasi	Startap loyihalari: odatda 4 mln yuangacha, ustuvor tarmoqlarda 5 mln yuangacha, 2 yilgacha; individual startap: 500 ming yuangacha, 3 yilgacha.	Stavka LPR +0,5 foiz punktdan oshmaydi; talabga mos kreditlarda amaldagi foiz xarajatining 50 foizi budjetdan subsidiya qilinadi; individual startap kreditida garov talab qilinmaydi.	2024-yil 29-oktabrgacha qariyb 580 ta kredit, 1,33 mlrd yuan; 380 ga yaqin kredit bo'yicha 14,90 mln yuan foiz subsidiyasi. Milliy qayta kafolatlash hajmi 1,41 trln yuan.
Shvetsiya – Almi Growth Loan	10 mln SEK gacha; qaytarish muddati 12-84 oy. Almi odatda kapital ehtiyojining 30-50 foizini moliyalashtiradi.	Foiz stavkasi riskka qarab individual; odatda bank stavkasidan 2-3 foiz punkt yuqori. Qolgan mablag' bank, mulkdor yoki investor hisobidan jalb qilinadi.	2024-yilda KO'Blarga to'g'ridan-to'g'ri davlat kreditlari 2,001 mlrd SEK; 2023-yilda 2,455 mlrd SEK.
Janubiy Koreya – SME Policy Fund	Aylanma mablag' uchun 500 mln KRWgacha, uskunalar uchun 6 mlrd KRWgacha.	2024-yil I chorak benchmark stavka 2,9 foiz; yosh tadbirkorlar krediti qat'iy 2,5 foiz. Davlat kafolatlari bank kreditiga qo'shimcha kirish imkonini beradi.	SME Policy Fund – 4,9575 trln KRW. Davlat kafolatlari – 90 trln KRW; to'g'ridan-to'g'ri davlat kreditlari – 4,566 trln KRW.

Manba: OECD [6], U.S. Small Business Administration [7; 8], Shanghai Municipal Government [11], Almi [13] va Republic of Korea Ministry of SMEs and Startups [16] ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

AQSh tajribasining asosiy xususiyati davlatning kreditni budget hisobidan to'liq almashtirishi emas, balki tijorat banki riskining bir qismini kafolatlab xususiy kredit resursini safarbar etishidir. FY2024da 7(a) dasturida tasdiqlangan kreditlar soni 57 362 tadan 70 242 taga, ya'ni qariyb 22,5 foizga, kreditlar summasi esa 27,516 mlrd dollardan 31,124 mlrd dollarga oshgan [7]. 7(a) doirasidagi 75-85 foizlik kafolat hamda Working Capital Pilotning 6o oygacha bo'lgan aylanma kredit liniyasi bank uchun riskni kamaytirish bilan birga, tadbirkorga debitorlik qarzi, buyurtma va tovar zaxiralari bilan bog'liq aylanma ehtiyojlarni moliyalashtirish imkonini beradi [8]. Demak, mazkur modelning amaliy qiymati imtiyozli stavkaning o'zidan ko'ra, davlat kafolati orqali xususiy bank resursini ko'paytirishidir.

Xitoy amaliyotida garov ta'minoti va kredit narxi bilan bog'liq ikki cheklov bir paketda yumshatiladi. Shanxayda startup kreditlari bo'yicha stavka LPR +0,5 foiz punkt bilan cheklanadi va talablarga javob bergan qarz oluvchining amaldagi foiz xarajatining 50 foizi qoplanadi; 2024-yil 29-oktabrgacha bunday kreditlar qariyb 580 ta bo'lib, ularning jami hajmi 1,33 mlrd yuanga yetgan [11]. Shu bilan birga, Milliy moliyalashtirish kafolati jamg'armasining qayta kafolatlash operatsiyalari 2024-yilda 1,41 trln yuanga yetgan [6]. Bu model kafolatning kreditga kirishni, foiz subsidiyasining esa kredit narxini yaxshilashini ko'rsatadi.

Shvetsiyada davlat krediti bozor kreditining arzon nusxasi sifatida emas, xususiy moliyani to'ldiruvchi yuqoriroq risk qatlamini moliyalashtirish vositasi sifatida qo'llanadi. Almi Growth Loan 10 mln SEK gacha va 12-84 oy muddatga berilishi mumkin, biroq Almi odatda loyiha kapital ehtiyojining faqat 30-50 foizini qoplaydi; qolgan qism bank, mulkdor yoki investor mablag'i hisobidan shakllantiriladi [13]. 2024-yilda KO'Blarga bevosita davlat kreditlari 2,001 mlrd SEKni tashkil etib, 2023-yildagi 2,455 mlrd SEKdan

kamaygan [6]. Ushbu pasayishni tizimning zaiflashuvi sifatida emas, davlat mablag'ining xususiy moliyani siqib chiqarmasdan qo'shimcha kapital jalb qilishga yo'naltirilgani nuqtai nazaridan baholash maqsadga muvofiq.

Shveytsariyada KO'Blar barcha korxonalarning 99,7 foizini tashkil etadi va 2024-yilda KO'B kreditlarining umumiy qoldig'i 562,8 mlrd Shveytsariya frankiga yetgan [6]. Mamlakatdagi to'rtta kafolat kooperativi bank kreditiga kirishni qo'llab-quvvatlaydi hamda bir korxona uchun 1 mln Shveytsariya frankigacha kafolat berishi mumkin. Ushbu tajribada asosiy urg'u kredit stavkasini sun'iy pasaytirishga emas, garov ta'minoti yetishmasligi sababli bank moliyasidan chetda qolayotgan korxonalarning riskini kafolat orqali qisman bo'lishishga qaratilgan.

Janubiy Koreyada moliyaviy qo'llab-quvvatlash korxonaning hayotiy sikliga qarab segmentlanadi. 2024-yilda SME Policy Fund 4,9575 trln KRW miqdorida rejalashtirilgan, yosh tadbirkorlar uchun qat'iy 2,5 foizlik kredit stavkasi belgilangan [16]. OECD ma'lumotlariga ko'ra, shu yili KO'Blar bo'yicha davlat kafolatlari 90 trln KRWni, to'g'ridan-to'g'ri davlat kreditlari 4,566 trln KRWni, KO'B kreditlarining o'rtacha bozor stavkasi esa 4,99 foizni tashkil etgan [6]. Shunday qilib, yangi biznes uchun 2,5 foizlik maqsadli kredit bozor stavkasidan sezilarli past bo'lib, qo'llab-quvvatlash umumiy subsidiyadan ko'ra startup, o'sish va tiklanish bosqichlari ehtiyojlariga moslashtiriladi.

Kredit va kafolat mexanizmlaridan tashqari, innovatsion korxonalar uchun grant, subsidiya va soliq rag'batlari alohida iqtisodiy vazifani bajaradi. Ular, ayniqsa, hali barqaror pul oqimiga ega bo'lmagan, biroq texnologik va innovatsion salohiyati yuqori loyihalarda kredit riskini budget hisobidan to'liq qoplamasdan, muayyan bosqich yoki xarajat turini moliyalashtirish imkonini beradi. 2-jadvalda ushbu vositalarning amaliy parametrlari umumlashtirilgan.

2-jadval

Grant, subsidiya va soliq rag'batlari bo'yicha qiyosiy ko'rsatkichlar

Mamlakat	Grant / subsidiya mexanizmi	Soliq imtiyozi yoki preferensiya	Miqyos, natija va tahliliy xulosa
AQSh	SBIR/STTR: I bosqich – texnik g'oya va imkoniyatni tekshirish; II bosqich – R&D va texnologiyani rivojlantirish. Bazaviy limitlar: I bosqich 150 ming dollar, II bosqich 1 mln dollar; agentliklar limitlarni oshirishi mumkin.	Malakali kichik biznes R&D soliq kreditining 500 ming dollargacha qismini ish haqi soliqlari majburiyatiga qarshi qo'llashi mumkin.	SBIR/STTR bazasida 2024-yil uchun 6 412 ta award qayd etilgan. Kredit aylanma va investitsiya ehtiyojini, grant texnologik noaniqlikni, soliq krediti esa R&D xarajatini qoplaydi.
Xitoy	2024-yilda KO'B rivojlanishi uchun markaziy maxsus mablag' 3,059 mlrd yuan. Milliy KO'B rivojlantirish fondi 35,7 mlrd yuanga yetib, 42 ta subfond orqali 1 200 dan ortiq urug' va startap bosqichidagi korxonalarni qamrab olgan.	2023–2027-yillarda kichik va past foydali korxonalar uchun amaliy korporativ daromad solig'i yuki 5 foizgacha tushiriladi; qator mahalliy soliqlar va yig'imlar 50 foizga kamaytiriladi.	Mikro va kichik korxonalar kredit qoldig'i 2024-yilda 81,4 trln yuanga yetib, 14,8 foizga oshgan. Kredit, kafolat, fond kapitali va soliq yengilligi parallel ishlaydi.
Shvetsiya	Vinnova 2024: bir loyihaga 1–2 mln SEK; kompaniyalar uchun tegishli loyiha xarajatlarining ko'pi bilan 60 foizi qoplanadi; chaqiriq budjeti 25 mln SEK, loyiha muddati taxminan 12 oy.	R&D xodimlari bo'yicha ish beruvchi badallari bazasidan 20 foiz chegirma; korporativ guruh uchun bir hisob davrida jami chegirma 3 mln SEKdan oshmaydi.	Grant umumiy aylanma xarajatni emas, aniq innovatsion natijani moliyalashtiradi; kamida 40 foizlik boshqa moliya manbai talab etilishi xususiy ishtirokni saqlaydi.
Janubiy Koreya	DIPS 1000+ (2024): 217 ta yangi deep-tech startap; tijoratlashtirish uchun 3 yil davomida 600 mln KRWgacha va alohida baholash asosida R&D uchun 2 yilga 500 mln KRWgacha, jami 1,1 mlrd KRWgacha yordam.	KO'Blar uchun R&D soliq krediti: joriy yil R&D xarajatining 25 foizi yoki o'tgan yilga nisbatan o'sish summasining 50 foizi; strategik texnologiyalar uchun yuqoriroq chegirmalar mavjud.	2023–2024-yillarda qo'llab-quvvatlangan 407 deep-tech startap bo'yicha tushum 4,4 foiz, bandlik 18,5 foiz va jalb qilingan investitsiya 43,2 foizga oshgani qayd etilgan; bu ko'rsatkichlar kuzatilgan natija bo'lib, sababiy ta'sirni o'z-o'zidan isbotlamaydi.

Manba: SBIR/SBA [9], IRS [10], OECD [6], State Taxation Administration of China [12], Vinnova [14], Skatteverket [15], Republic of Korea Ministry of SMEs and Startups [17] va National Tax Service [18] ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

AQShdagi SBIR/STTR yondashuvi kreditga loyiqchilik bilan innovatsion salohiyatni bir-biridan ajratadi: texnologik loyiha hali barqaror pul oqimiga ega bo'lmagan bosqichda avval kichik grant orqali g'oya va texnik imkoniyat tekshiriladi, keyingi bosqichda esa R&D va texnologiyani rivojlantirish moliyalashtiriladi [9]. R&D soliq kreditining 500 ming dollargacha qismini ish haqi soliqlariga qarshi qo'llash imkoniyati esa startapning naqd pul oqimiga qo'shimcha yengillik beradi [10].

Xitoyda "fond + kafolat + soliq" kombinatsiyasi ko'rinadi. 2024-yilda KO'Blarni rivojlantirish uchun 3,059 mlrd yuanlik markaziy maxsus mablag' ajratilgan, KO'B rivojlantirish fondi 35,7 mlrd yuanga yetgan va 1 200 dan ortiq urug' hamda startap bosqichidagi korxonalarni qamrab olgan [6]. Soliq siyosatida kichik va past foydali korxonalar uchun amaliy 5 foizlik korporativ daromad solig'i yukini shakllantiruvchi mexanizm hamda ayrim mahalliy soliqlar va

yig'implarni 50 foizga kamaytirish tartibi 2027-yil oxirigacha nazarda tutilgan [12].

Shvetsiyada grantlar umumiy aylanma mablag'ni qoplashdan ko'ra aniq texnologik loyiha va tayyorgarlik bosqichiga yo'naltiriladi. Vinnovanning 2024-yilgi dasturida bir loyihaga 1–2 mln SEK ajratilishi va kompaniyalar uchun tegishli loyiha xarajatlarining ko'pi bilan 60 foizi davlat tomonidan qoplanishi belgilangan [14]. Shu bilan birga, R&D xodimlari bo'yicha ish beruvchi badallarining 20 foizga kamaytirilishi innovatsion korxonalarning doimiy mehnat xarajatlarini pasaytiradi [15].

Janubiy Koreyaning DIPS 1000+ dasturi grantni tijoratlashtirish bosqichlari bilan bog'laydi. 2024-yilda tanlangan 217 deep-tech startap 3 yil davomida 600 mln KRWgacha tijoratlashtirish mablag'i va alohida baholashdan so'ng 500 mln KRWgacha R&D yordami olishi mumkin [17]. KO'Blar uchun R&D soliq krediti ham innovatsion xarajatlarni rag'batlantiradi [18]. Ushbu modelda davlat yordami texnologik mezon, bosqichli baholash va keyingi xususiy investitsiya bilan bog'langanligi sababli natijani o'lchash nisbatan osonlashadi.

3-jadval

Xorijiy tajribadan O'zbekistonda foydalanish mumkin bo'lgan jihatlar

Xorijiy amaliyot	Asosiy mexanizm	O'zbekistonda qo'llash yo'nalishi	Natijani baholash uchun KPI
AQSh – SBA	Davlat bank kreditining 75–85 foizigacha riskini kafolat orqali bo'lishadi va xususiy kredit resursini safarbar etadi.	Kafillikni faqat berilgan summa bilan emas, u yaratgan qo'shimcha xususiy kredit va yangi qarz oluvchilar ulushi bilan baholash.	1 so'm kafillikka jalb qilingan kredit; defolt va zarar darajasi; birinchi marta kredit olgan KO'Blar ulushi.
Xitoy – kafolat + foiz subsidiyasi	Kafolat garov muammosini, 50 foizlik foiz subsidiyasi esa kredit narxini kamaytiradi.	Foiz kompensatsiyasining davomiyligini tushum, eksport, bandlik yoki soliqqa tortiladigan bazaning o'sishi kabi tekshiriladigan natijalar bilan bog'lash.	Tushum/eksport/bandlik o'sishi; 12–24 oylik kredit intizomi; budjet xarajati / yaratilgan qo'shimcha qiymat.
Shvetsiya – Almi	Davlat kapital ehtiyojining odatda 30–50 foizini qoplaydi, qolgan moliya bank, mulkdor yoki investordan keladi.	Davlat resursi xususiy bankni almashtirmasligi uchun o'sish loyihalarida majburiy qo'shma moliyalashtirish ulushini belgilash.	Xususiy kapital / davlat mablag'i nisbati; jalb qilingan qo'shimcha bank va investor mablag'i; qaytish darajasi.
Janubiy Koreya – hayotiy sikl fondlari	Startap, o'sish va tiklanish bosqichlari uchun alohida kredit liniyalari, limitlar va stavkalar.	Yagona "imtiyozli kredit" o'rniga startap uchun past stavka va imtiyozli davr, o'sish uchun uskuna/eksport moliyasi, tiklanish uchun restrukturizatsiya mahsulotlarini ajratish.	3 yillik yashab qolish darajasi; o'sish bosqichiga o'tgan startaplar; eksport boshlagan korxonalar; NPL.
AQSh, Shvetsiya, Koreya – innovatsion grantlar	Proof-of-concept → prototip → tijoratlashtirish bosqichlari bo'yicha grant va oraliq baholash.	Innovatsion KO'Blar uchun 2–3 bosqichli grant tizimini joriy etish; keyingi bosqichga o'tishni avtomatik emas, KPI natijasiga bog'lash.	Prototip/patent; yangi mahsulot savdosi; xususiy investitsiya; grantdan keyingi daromad va bandlik.
Xitoy, Shvetsiya, Koreya – soliq rag'batlari	R&D, yangi texnologik ish o'rni yoki kichik biznes daromadiga maqsadli soliq yengilligi.	Umumiy soliq imtiyozi o'rniga hujjatlashtirilgan R&D xarajati, yangi texnologik ish o'rni yoki yangi mahsulotdan tushum bilan bog'langan rag'batlarni qo'llash.	R&D xarajati / tushum; yuqori malakali yangi ish o'rinlari; yangi mahsulot ulushi; fiskal xarajat / xususiy R&D xarajati.

Manba: OECD va AQSh, Xitoy, Shvetsiya, Janubiy Koreya hamda O'zbekistonning rasmiy manbalari [6–19] asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

O'zbekistonda kafillik va foiz kompensatsiyasi allaqachon tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning yirik instrumentlari sifatida shakllangan. Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotiga ko'ra, 2025-yil 1-iyulgacha "Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi" tomonidan 59 643 ta biznes loyihasi 19,516 trln so'mlik moliyaviy yordamlar bilan qo'llab-quvvatlangan. Jumladan, 13 880 ta loyiha bo'yicha 27,354 trln so'mlik kreditlarga 10,650 trln so'm kafillik, 33 593 ta loyiha bo'yicha 49,953 trln so'mlik kreditlarga 6,696 trln so'mlik kompensatsiya majburiyati rasmiylashtirilgan [19]. Shuning uchun xorijiy tajribani qo'llash yangi mexanizmlarni noldan yaratishdan ko'ra, mavjud kafillik va kompensatsiya tizimini maqsad, biznes bosqichi, xususiy moliyani jalb qilish va natijadorlik ko'rsatkichlari bo'yicha chuqurroq segmentlashni talab qiladi.

Qiyosiy tahlildan kelib chiqadigan umumiy xulosa shuki, imtiyozli kredit, kafolat, subsidiya, grant, foiz kompensatsiyasi va soliq rag'batini bir xil vazifani bajaruvchi vositalar sifatida qo'llash maqsadga muvofiq emas. Kafolat kreditga kirishdagi garov va risk cheklovini, foiz kompensatsiyasi kredit narxini, grant texnologik noaniqlikni, soliq rag'batini esa xususiy investitsiya va R&D xarajatining bir qismini yumshatadi. Ularni cheklanmagan shaklda birlashtirish fiskal xarajat va davlat zimmasidagi riskni oshirishi mumkin; shu bois qo'llab-quvvatlashning maqsadlilik, muddatliligi, xususiy sektor bilan riskni bo'lishish va natijadorlikni muntazam baholash asosiy tamoyil bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alimardonov I.M. Kichik biznes subyektlarini kreditlashning uslubiy va amaliy asoslarini takomillashtirish: dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2018. – 61 b.
2. Berger A.N., Udell G.F. A More Complete Conceptual Framework for SME Finance // *Journal of Banking & Finance*. – 2006. – Vol. 30, No. 11. – P. 2945–2966. – DOI: 10.1016/j.jbankfin.2006.05.008.
3. Beck T., Demirgüç-Kunt A. Small and Medium-Size Enterprises: Access to Finance as a Growth Constraint // *Journal of Banking & Finance*. – 2006. – Vol. 30, No. 11. – P. 2931–2943.
4. De la Torre A., Martínez Pería M.S., Schmukler S.L. Bank Involvement with SMEs: Beyond Relationship Lending // *Journal of Banking & Finance*. – 2010. – Vol. 34, No. 9. – P. 2280–2293. – DOI: 10.1016/j.jbankfin.2010.02.014.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot natijalari tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligi kreditlar ulushining yuqoriligi bilan emas, qo'llanayotgan instrumentning biznes duch kelayotgan moliyaviy cheklovga qanchalik mosligi bilan bog'liqligini ko'rsatdi. AQShda bank riskini davlat kafolati orqali bo'lishish, Xitoyda kafolat va foiz subsidiyasini uyg'unlashtirish, Shvetsiyada davlat resursini xususiy kapital bilan qo'shma moliyalashtirish, Shveytsariyada kafolat kooperativlari orqali garov cheklovini yumshatish, Janubiy Koreyada esa moliyalashtirishni korxonaning hayotiy sikli bo'yicha differensiallash tajribasi ajralib turadi [6–18].

Soliq imtiyozlari va preferensiyalarini korxonaning KO'B maqomiga avtomatik bog'lash o'rniga, hujjatlashtirilgan R&D xarajati, yangi texnologik ish o'rni, eksport, energiya samaradorligi yoki yangi mahsulotdan tushum kabi natijaviy mezonlarga yo'naltirish taklif etiladi. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlarining samaradorligi esa ajratilgan mablag' hajmidan tashqari yangi ish o'rinlari, ishlab chiqarish va eksport o'sishi, jalb qilingan xususiy kapital, kredit portfeli sifati hamda qo'llab-quvvatlangan bizneslarning yashab qolish darajasi bo'yicha baholanishi zarur. Shu yondashuv xorijiy tajribani to'g'ridan-to'g'ri ko'chirmasdan, O'zbekistonning institutsional va moliyaviy sharoitlariga moslashtirish imkonini beradi.

5. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Van Oudheusden P. The Global Findex Database 2014: Measuring Financial Inclusion Around the World. – Washington, DC: World Bank, 2015. – Policy Research Working Paper No. 7255. – 97 p.
6. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2026: An OECD Scoreboard. – Paris: OECD Publishing, 2026. – 220 p. – P. 44–46, 63–65, 135–136, 153–154, 157–158, 166–167, 175–178, 189–190. – DOI: 10.1787/075d8058-en. – <https://doi.org/10.1787/075d8058-en>
7. U.S. Small Business Administration. Monthly Approvals Report with Data as of 9/30 for Each FY. FY2024. – Washington, DC: U.S. Small Business Administration, 2024. – 5 p. – https://data.sba.gov/sites/default/files/distribution/SBA-OCA-CKAN-001/monthlyapprovalsreport_202410.pdf
8. U.S. Small Business Administration. 7(a) Loans and Working Capital Pilot: Terms, Guarantees, Maturities and Interest-Rate Caps. – Washington, DC: U.S. Small Business Administration. – <https://www.sba.gov/loans/7a-loans/>
9. SBIR.gov. SBIR/STTR Policies and Award Database: Program Phases, Award Guidelines and Award Records. – U.S. Small Business Administration. – <https://www.sbir.gov/>
10. Internal Revenue Service. Qualified Small Business Payroll Tax Credit for Increasing Research Activities. – Washington, DC: Internal Revenue Service. – <https://www.irs.gov/businesses/small-businesses-self-employed/qualified-small-business-payroll-tax-credit-for-increasing-research-activities>
11. Shanghai Municipal Government. Shanghai's Guaranteed Start-up Loans Top 1.3 Billion Yuan This Year. – Shanghai, 2024. – <https://english.shanghai.gov.cn/en-wisEditor/spick/20241029/ee56191498d84f059a4d8e43bc2aba3a.html>
12. Ministry of Finance of the People's Republic of China, State Taxation Administration. Announcement on Relevant Tax and Fee Policies with Respect to Further Supporting the Development of Small and Micro Enterprises and Individual Businesses. – Beijing, 2023. – Announcement No. 12 of 2023. – <https://www.chinatax.gov.cn/eng/c102962/c102967/c102997/c103017/c5245816/content.html>
13. Almi Företagspartner AB. Frequently Asked Questions about Growth Loan: Amount, Co-financing, Interest and Repayment Period. – Stockholm: Almi Företagspartner AB. – <https://www.almi.se/en/loan/growth-loan/frequently-asked-questions-about-growth-loan/>
14. Vinnova. Groundbreaking and Scalable Technology Solutions in 2024. – Stockholm: Swedish Governmental Agency for Innovation Systems, 2024. – <https://www.vinnova.se/en/calls-for-proposals/banbrytande-tekniklosningar/groundbreaking-technology-solutions-2024/>
15. Skatteverket. Deductions on Employer Contributions – Research and Development. – Stockholm: Swedish Tax Agency. – <https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/inenglish/businessesandemployers/declaringtaxes/businesses/submitpaytaxreturn/howtofillinthePAYETAXRETURNperemployeeboxbybox.4.309a41aa1672ad0c8379f84.html>
16. Ministry of SMEs and Startups, Republic of Korea. 2024 Policy Funding Plan for SMEs and Microenterprises. – Sejong: Ministry of SMEs and Startups, 2024. – <https://www.mss.go.kr/site/eng/ex/bbs/View.do?bcIdx=1047226&cbIdx=244&parentSeq=1047226>
17. Ministry of SMEs and Startups, Republic of Korea. DIPS 1000+ / Deep-Tech Startup Support: 2024 Selection and Support Conditions. – Sejong: Ministry of SMEs and Startups, 2024. – <https://www.mss.go.kr/site/eng/ex/bbs/View.do?bcIdx=1050602&cbIdx=244>
18. National Tax Service, Republic of Korea. Tax Support for SMEs: R&D and Human-Resource Development Tax Credits. – Sejong: National Tax Service. – <https://www.nts.go.kr/nts/cm/cntnts/cntntsView.do?cntntsId=7987&mi=6727>
19. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. 2025-yil 1-iyulgacha "Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi" tomonidan amalga oshirilgan ishlar bo'yicha ma'lumot. – Toshkent, 2025. – <https://gov.uz/oz/imv/news/view/70217>